

GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

Talán

Németh Péter Mykola 77 + 33 magyar haiku... és... című kötetéről

Az egyedi avantgárd művészeti kísérleteiről, dramatikus munkáiról, bemutatóiról, kiállítás-performanszairól ismert Németh Péter Mykola szerkesztő-rendező, népművelő, filozófus, költő négy verseskötete – cím szerint a *Főbe(n)járó Üzenet*, a *Mysterium Carnale – Hommage 'a Pilinszky*, az *Expediál(t) Európa* és a *VisszaSejtesít* – után 2015-ben az Ünnepi Könyvhétre egy haikukötettel jelentkezett. Eredetien megírt biográfiájában azt olvassuk, hogy az ember „*belenő a tájba, ahová született, (...) amelyben lélegzik, lüktet, »éleltre tévedt« egyszerűsége bizonyosságáért küzd, vagy egész egyszerűen csak teszi a dolgát, egzisztál, olykor céltalanul és reménytelenül bolyong a hétköznapi szorításában*”. Az északi-északkeleti régió több szegletét is tájházának nevezheti: Diósgyőr a születés helye, Pétervására, Sárospatak és Szob az alma materé, jelenleg Vácott él. Ifjúsága színtere, Vámosmikola utótagja adja megkülönböztető nevét. Hiszi a „*nomen est omen*” igazságát, azt, hogy minden embernek sorsa van a neve szerint is.

A költő az utóbbi években több haikutalálkozóra és fesztiválra is meghívást kapott. A leginspirálóbb mindezek között Pécs Európa Kulturális Fővárosa 2010 rendezvényfolyamának a Nacuisi Banja japán haikuköltő nevét viselő Világ Haiku Fesztiválja volt. Főként ez a rendezvény motiválta az új kötetében megjelent versek írását. A fesztivál hatására született alkotásokból összeállított kötet a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával, a Napkút Kiadó gondozásában jelent meg *Talán* címmel, 77 + 33 magyar haiku... és... alcímmel.

A kötetnek már a címlapja is bővelkedik szimbólumokban, verbális és számszimbólumokban egyaránt. Az összegyűjtött versek címadó szaváról (*Talán*) ezt írja Jelenits István: „*Gyönyörű szó ez a »talán«, ami nem válhat határozóvá vagy jelentéstelen elemmé, hanem a tétováságnak, a reménynek, az ámulatnak a hordozójává válik*”. Az alcím két számot is tartalmaz: a 77-es szám népmeséink kedvelt száma, a „hetedhét” fokozás változata, az ősi ráolvasások is 77 bajt üznek el. A 33-as szám Jézus földi éveinek száma, ezért a keresztény szimbólumok egyike. Dante Isteni színjátéka 3 x 33 énekből áll, bennük minden tercina 3 x 11 = 33 szótagos. A 3-as szám a legfontosabb szakrális szám. A kereszt szimbolikája. A totalitást, az isteni rendet, az isteni megnyilvánulás teljességét, a tökéletességet, a világ hármasságát, a szentháromság szakralitását jelképezi. A Teremtő, az ember és a világmindenség szimbóluma. A 3-as nemcsak a kereszténység fő száma, de a népmesék világában is jelképes szerepű. A haiku is három sorból

áll. Jól utal erre a műfaji sajátosságra magyar elnevezése, a „háromka”. A háromsoros haiku, melyben a sorok 5–7–5 morások, a japán költészet egyik jellegzetes versformája. Ez a 17 sorba sűrített költészet a XIII. században jelent meg, s később különböző népek versíró kultúrájában is elterjedt, az európai és a magyar költészetben is népszerű lett. A haiku csupán versforma. Alakilag kötött verselés, szintetizált forma a mondanivaló szabadságának lehetőségét megadva. Ebben a formában íródna a szerzők, az alkalmi tréfás versek és a dzsiszei-nek nevezett búcsúversek. Bár japán eredetű műfaj, mégis minden bizonnyal nem közvetlenül Japánból, hanem a kínai, a francia és az angol nyelv közvetítésével, többek között a beat-nemzedék hatására Amerikából érkezett Európába. Előzményének a VII. században japán népdalokból, némi kínai hatással formálódott tanka (más néven vaka/waka) tekinthető. A műfaj jellegzetessége, hogy 5 sorból áll, a sorok 5–7–5–7–7 szótagosak. Egykor társasági játékként üzték. Valaki elkezdte a verset, megalkotott három sort, majd más hozzátette a záró két sort. A következő verselő újabb háromsoros egységet mondott. Ennek – a szabály szerint – az előző gondolattal kapcsolatban kellett lennie. A költeményt végül más fejezte be. Így alakult ki a láncverselés, az ún. renga.

A haiku a japán nyelv természetéből fakadt. A magyar nyelvben a nyelvtani kapcsolatok és a vonzatok nem olyan szerkezetűek, mint a japánban, s mivel a haiku csupán versforma és nincs versmértéke, ezért lehet egyaránt ütemhangsúlyos és időmértékes verselésben írni és fordítani. Ennek megfelelően létezhet sajátosan „magyar haiku”. Ekképpen nevezi Németh Péter Mykola is a verseit, s ezt a kötete címlapján is hirdeti. Érdekes különbséget látunk az európai lírai műfajok és a japán haiku között: míg az előbbieket én-központúak, addig a haiku „a plein-air”. Ahogy a kötet fülszövegében is olvashatjuk: „*a valóság közvetlen leképezésének vágya munkál minden jó haikuban egészen az absztrakcióig*”. A szerző magyar haikui tipológiailag, formailag és a versajánlások alapján is utalnak a japán eredetűhez való közelségre. Bár a kötet tipográfiailag japán hatású és a magyar betűk japán írásjelekre emlékeztetnek, mégis ezek a „látomásosan magyar haikuk” keresztény szakrális motívumokra épülnek. „*Kozmikus lény a költő*” – ahogy Németh Péter Mykola fogalmaz. A költő az *[ihlet]* című háromsorosában a versírás szentségét hirdeti: „*Isten ujjával / úzi el Baál-zebubot / ha vers születik*”. Az *Ecce homo!*, a *Megfeszített!*, a *Feltámadás* gondolatát tartalmazó versekben a jézusi történet etapjai jelennek meg. Az *istengyermek*, a *virágvasárnap*, a *feketevasárnap*, a *fehérvasárnap*, a *megváltás és az újjászületés* motívumai nyelvileg is körülhatárolják azt a szakrális teret, amelyben költői alkotásai születnek. A magyar és a palóc identitás, a kultúrtáj metaforái is versépitő elemek: *Batyis jó atyánk gömöri öröksége*, *kuruc palócságunk*, *palócföldi ér*, a *megáradt Ipoly*, *Ipoly-éden*. Az Ipoly mentéről, a Bernecebarátiból származó Tóth Imréről, a *Palóc tájszótár* gyűjtőjéről és összeállítójáról, a *Palóc trilógia* írójáról dedikált versben em-

lékezik meg. A kötet *Teleia* című ciklusában a balassagyarmati kötődésű Szabó Lőrinc hévízi szonettjére készült átirat is helyet kapott.

A költő gyakran ajánlással látja el a verseit. Családtagjainak, szellemi példaképeinek, költőelődöknek címzi haikuit, avagy másképp: a megszólított válik verse ihletőjévé. Felesége, gyermekei, sőt önmaga is megjelenik címzettként. A kötet egyik egysége, az *Impresszió(k)* a vizualitás ihletettségében keletkezett versek gyűjteménye. Festők képeire írja haikuit: Szinyei Merse Pál, Csontváry Kosztka Tivadar, Egry József, Szőnyi István festményeire. A verbalitás, a szövegtér ihletettsége építi a költőelődöknek dedikált verseket. Ezeket a „*Visszaháramlás*” című fejezetbe rendezte a szerző. A kötet ezen egységében a költő az origó, ezt az első vers címe is jelzi: *Mykwla*. Ezt követik színes lapokon a haikuköltészet nagy mestereinek és a magyar költőelődöknek szentelt versek. Az egyik legismertebb haikuköltőre, az 1600-as évek második felében élt Basóra; az 1700-as években élt Buszonra, költőre és festőre; a Buszon-kortárs Isszára és a XIX. században élt költőre, íróra, Sikire emlékezik egy-egy versben. A magyar költők közül Pilinszky János, Weöres Sándor, Kormos István, Nagy Gáspár, Rózsa Endre, Utassy József, Szabados György, Kemenczky Judit, Kosztolányi Dezső, s az egyik legismertebb magyar haikuköltő, Fodor Ákos emléke vetül egy-egy versre.

A kötet szövegeit értelmezve tapasztaljuk, hogy nemcsak a vizuális és a verbális élmény, hanem az akusztikum is hat a nyelvre. A *Fragmentum(ok)* című egység alkotásai Binder Károly azonos című improvizációs zongorajátékának ihletettségében készültek. Ezek nem háromsorosak, nem „körömverek” (ahogy másképp magyarul nevezik a haikut), itt található a kötet alcímében ... és ... más-sal jelzett további alkotások. Avantgárd képversek ezek, amelyekben nemcsak a verbalitásnak, de a szöveg elrendezésének, rendezettségének, formájának is szerepe van, a forma a szöveggel együtt hat. Dell Hymes kommunikációs modelljének alapján jól leírható, hogy a forma és a tartalom egysége teremti itt meg a kommunikációs folyamatot. A valóság megalkotásának folyamata a térbeli elrendezéssel válik nyelvi cselekvéssé. Ahogy pl. a gömbkeresztet formázó alkotás a szavak és a képiség szintjén is idézik a keresztet, s benne a TÉR és az IDŐ szavak jelölik ki a pólusokat, az irányt. Egy másik, oltáriszentséget formázó kép és benne a személyes névmások egymás mellé állítása (én-te-ő-mi) szimbolizálja a minden emberre egyaránt érvényes jézusi megváltást. A képiség nemcsak ennek a fejezetnek fontos építője. A kötetben sajátos a térélmény. Egyrészt a nyelvi tér, a nyelvi mező, a képversek is sokrétű jelentéshálót szőnek a befogadóban, a szövegek interpretálójában. A képzőművészeti kód, a művészi gondolat Baksai József grafikáival van jelen a kötetben. Nem csupán illusztrátora ő a könyvnek. Képei önálló életre kelnek, Németh Péter Mykolának a filozófiai és teológiai értelemben vett transzcendens szövegeivel új értelmezést nyerne.

(Napkút Kiadó, Budapest, 2015)